

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

**Regionalna Inicjatywa Doskonałości w Dyscyplinach
Informatyki, Elektrotechniki, Elektroniki, Automatyki i Robotyki
na Politechnice Częstochowskiej**

Projekt w ramach programu Regionalna Inicjatywa Doskonałości, decyzja nr 020/RID/2018/19

Architektura Systemów Komputerowych

Ogólna charakterystyka architektur systemów komputerowych pozostałych typów

dr hab. inż. Łukasz Szustak, prof. PCz

lszustak@icis.pcz.pl

Katedra Informatyki

Wydział Inżynierii Mechanicznej i Informatyki
Politechnika Częstochowska

Wydział Inżynierii
Mechanicznej
i Informatyki
The Faculty of Mechanical Engineering
and Computer Science

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Regionalna Inicjatywa Doskonałości w Dyscyplinach Informatyki, Elektrotechniki, Elektroniki, Automatyki i Robotyki na Politechnice Częstochowskiej

Projekt w ramach programu Regionalna Inicjatywa Doskonałości, decyzja nr 020/RID/2018/19

**Zamieszczane materiały służą wyłącznie do celów
indywidualnego kształcenia. Nie wyrażam zgody na ich
utrwalanie przekazywanie osobom trzecim ani
rozpowszechnianie.**

dr hab. inż. Łukasz Szustak, prof. PCz

lszustak@icis.pcz.pl

Katedra Informatyki

Wydział Inżynierii Mechanicznej i Informatyki
Politechnika Częstochowska

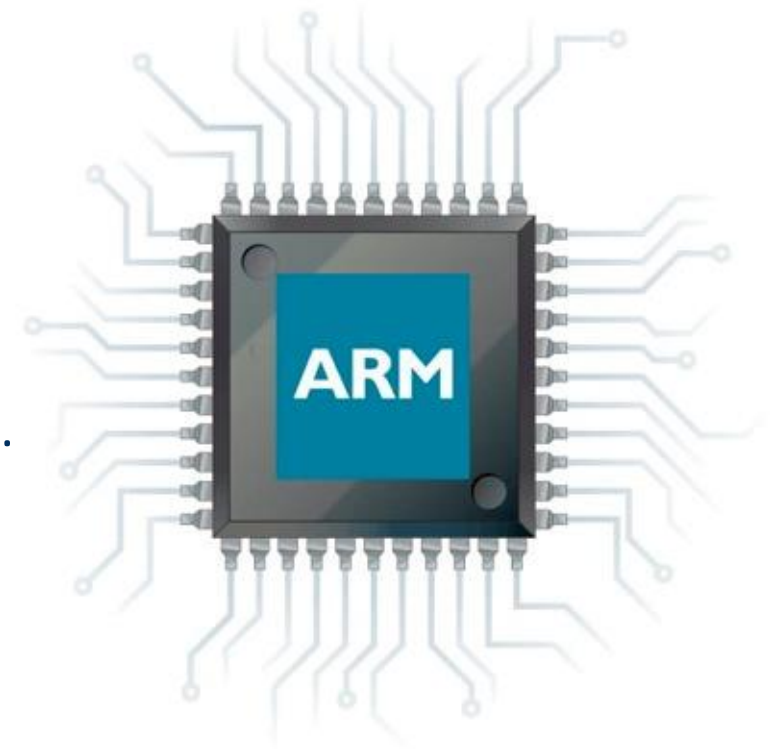

Wydział Inżynierii
Mechanicznej
i Informatyki
The Faculty of Mechanical Engineering
and Computer Science

ARCHITEKTURY ARM

ARM

- ❖ ARM (Advanced RISC Machine) jest to rodzina 32 i 64 - bitowych architektur obliczeniowych, charakteryzująca się zredukowanym zestawem instrukcji (RISC).
- ❖ Powstała w latach 80-tych XX wieku jako produkt firmy Acorn RISC Machine i w ostatnich latach dominuje na rynku urządzeń mobilnych.
- ❖ Obecnie firma projektująca architektury ARM nazywa się Arm Holdings.
- ❖ W 2016 roku została kupiona przez japoński koncern SoftBank.
- ❖ W oparciu o tę architekturę, wytworzono już ponad 160 miliardów chipów (dane na luty 2020 r.).

RISC, CISC

RISC (Reduced Instruction Set Computing) oraz CISC (Complex Instruction Set Computing) to dwa główne paradygmaty projektowania procesorów.

RISC

- Zredukowana lista rozkazów
- Instrukcje mają podobny format
- Wiele rejestrów wewnętrznych
- Ujednolicony czas wykonania rozkazów
- Złożoność oprogramowania
- Łatwa do zrównoleglenia
- Mała liczba cykli zegarowych
- Obszerny kod programu

CISC

- Obszerna lista rozkazów
- Wiele różnych typów i formatów instrukcji
- Kilka rejestrów wewnętrznych
- Różne czasy wykonania rozkazów
- Złożoność sprzętowa
- Trudna do zrównoleglenia
- Duża liczba cykli zegarowych
- Krótki kod programu

Dlaczego RISC?

- ❖ RISC jest architekturą, która pasuje do urządzeń mobilnych czy systemów wbudowanych.
- ❖ Kluczową rolę odgrywa tutaj efektywność energetyczna, która jest głównym czynnikiem ograniczającym podczas projektowania urządzeń mobilnych.
- ❖ Prostsza konstrukcja pozwala na oszczędność energii.
- ❖ Procesory desktopowe, produkowane w architekturze x86 czyli CISC, są szybsze od mobilnych ale cechują się dużym zapotrzebowaniem na energię.
- ❖ Procesor desktopowy przy obciążeniu może pobierać 200 W.
- ❖ Procesor mobilny potrzebuje jedynie 2 – 3 W.

Jak działa ARM Holdings

- ❖ Firma Arm Holdings nie produkuje procesorów.
- ❖ Zajmuje się projektowaniem oraz sprzedażą licencji na architekturę ARM firmom zewnętrznym, które na bazie modelu architektonicznego ARM budują własne systemy.
- ❖ Sprzedawanym produktem jest więc model programowy procesora, który określa plan działania wszystkich części procesora.
- ❖ Lista licencjobiorców ARM jest bardzo długa.
- ❖ Należą do niej firmy takie jak Samsung, Apple, Huawei, Nvidia, Qualcomm, Broadcom, Fujitsu, Amazon.

Czym jest architektura?

Można ją rozumieć jako pewnego rodzaju umowę pomiędzy sprzętem a oprogramowaniem.

Zestaw instrukcji	• Funkcje instrukcji • Jak instrukcja jest reprezentowana w pamięci (jej kodowanie)
Zestaw rejestrów	• Liczba rejestrów • Rozmiar rejestrów • Funkcje rejestrów • Początkowy stan rejestrów
Model wyjątków	• Różne poziomy przywilejów • Rodzaje wyjątków • Obsługa wyjątków
Model pamięci	• Sposób uporządkowania dostępu do pamięci • Jak zachowuje się pamięć podręczna
Debugowanie, monitorowanie, profilowanie	• Sposób ustawiania i wyzwalania breakpointów • Jakie informacje mogą być przechwycone przez narzędzia analizujące

ARM - smartfony

Około 90% procesorów w smartfonach opartych jest na architekturze ARM.
Czasami jeden smartfon ma w sobie wiele architektur ARM.

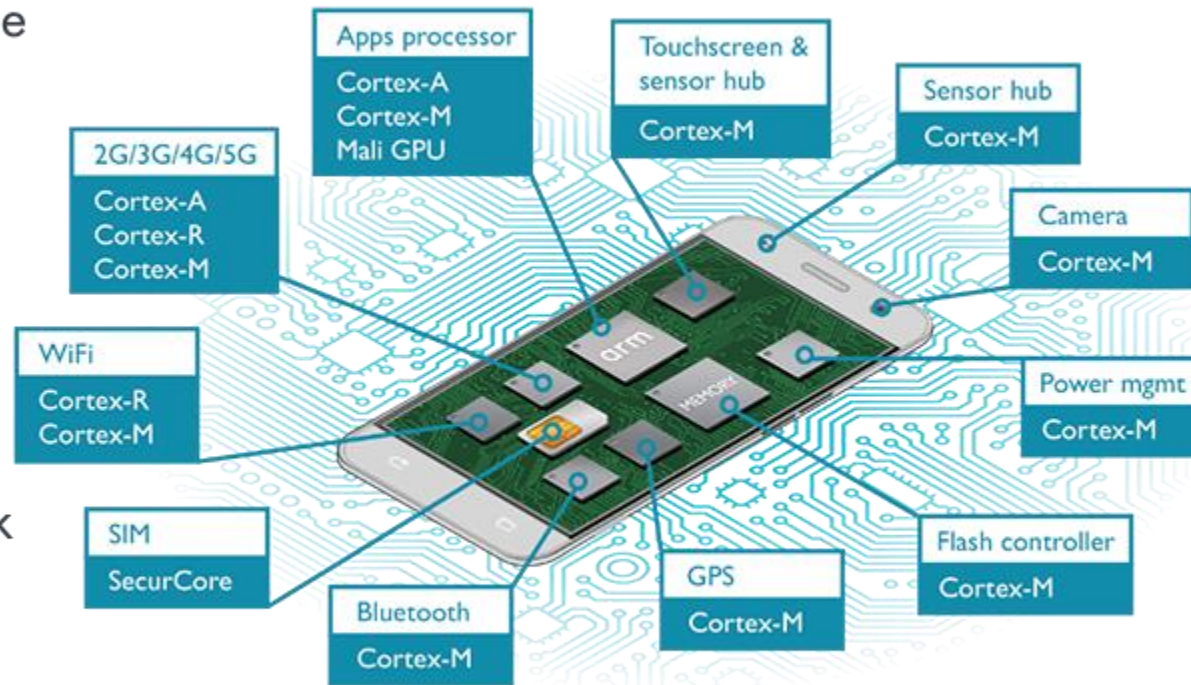
arm TrustZone

arm Artisan

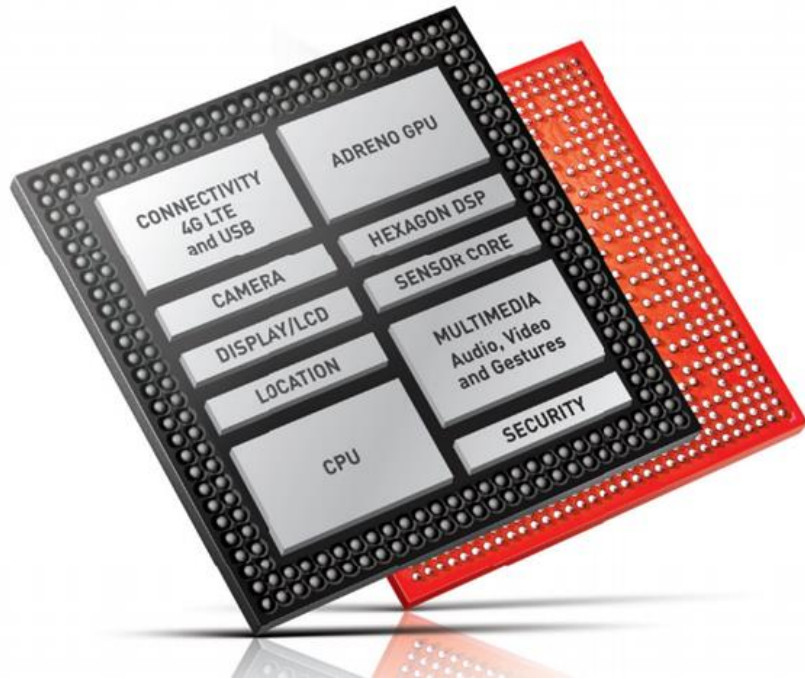
arm Mali

arm Cortex

arm CoreLink

ARM - SoC

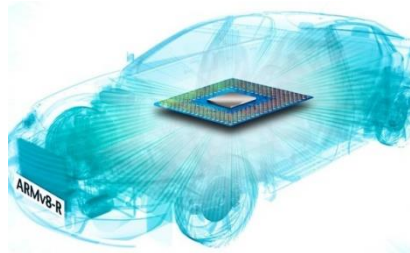

- ❖ ARM dostarcza również rozwiązania z podejścia SoC (System On a Chip), stosowanego w nowoczesnych systemach wbudowanych oraz smartfonach.
- ❖ Możliwe, że w tym kierunku będzie również zmierzać następna generacja komputerów mobilnych.
- ❖ Rozwiązanie polega na połączeniu wielu komponentów w jeden chip, w celu poprawy wydajności.
- ❖ SoC może składać się z CPU, GPU, pamięci, interfejsów (np. USB, Ethernet), umieszczonych w jednym chipie.

ARM - IoT

Podobny, 90-procentowy udział w rynku ARM osiąga również w kontrolerach urządzeń IoT.

- ❖ smartfony,
- ❖ systemy wbudowane,
- ❖ systemy biometryczne,
- ❖ smart TV,
- ❖ branża automotive,
- ❖ elektronika konsumencka, np. drony.

ARM - desktopy

- ❖ ARM coraz szerzej funkcjonuje także poza rynkiem mobilnym.
- ❖ W czerwcu 2020 roku Apple ogłosiło przejście z procesorów Intel na ARM w komputerach Mac.
- ❖ Wstępne testy pokazały znaczącą poprawę, w szczególności w obszarach wydajności grafiki oraz aplikacji korzystających ze sztucznej inteligencji.
- ❖ Pierwszy model Mac z procesorem ARM ma zadebiutować jeszcze w 2020 roku.
- ❖ Procesory ARM mają zostać wyprodukowane w procesie 5nm.
- ❖ W 2022 roku nastąpi całkowite odejście od procesorów firmy Intel.

ARM – procesory serwerowe

- ❖ Rynek procesorów serwerowych jest zdominowany przez firmę Intel (ponad 90%), lecz coraz większy udział w rynku ma firma AMD (wzrost od 1% do 8% w ciągu dwóch lat).
- ❖ Na rynku pojawiają się jednak również procesory serwerowe powstałe z wykorzystaniem architektury ARM.
- ❖ Jednym z nich jest 80-rdzeniowy Ampere Altra oparty o architekturę ARM Neoverse N1.
- ❖ Według firmy Ampere, procesor jest w stanie pokonać topowe procesory firmy Intel oraz AMD.
- ❖ W planach firmy Ampere jest również 128-rdzeniowy procesor Altra Max oraz przejście na proces 5nm.

ARM - superkomputer

- ❖ W czerwcu 2020 pozycję najszybszego komputera na świecie według rankingu TOP500 objął japoński komputer Fugaku oparty o architekturę ARM.
- ❖ Składa się z ponad 7 milionów rdzeni i osiągnął wynik 415 PFLOPS.
- ❖ Wynik dotychczasowego lidera to 148 PFLOPS osiągnięte przez superkomputer Summit.

Rank	System	Cores	Rmax (TFlop/s)	Rpeak (TFlop/s)	Power (kW)
1	Supercomputer Fugaku - Supercomputer Fugaku, A64FX 48C 2.2GHz, Tofu interconnect D, Fujitsu RIKEN Center for Computational Science Japan	7,299,072	415,530.0	513,854.7	28,335
2	Summit - IBM Power System AC922, IBM POWER9 22C 3.07GHz, NVIDIA Volta GV100, Dual-rail Mellanox EDR Infiniband, IBM DOE/SC/Oak Ridge National Laboratory United States	2,414,592	148,600.0	200,794.9	10,096

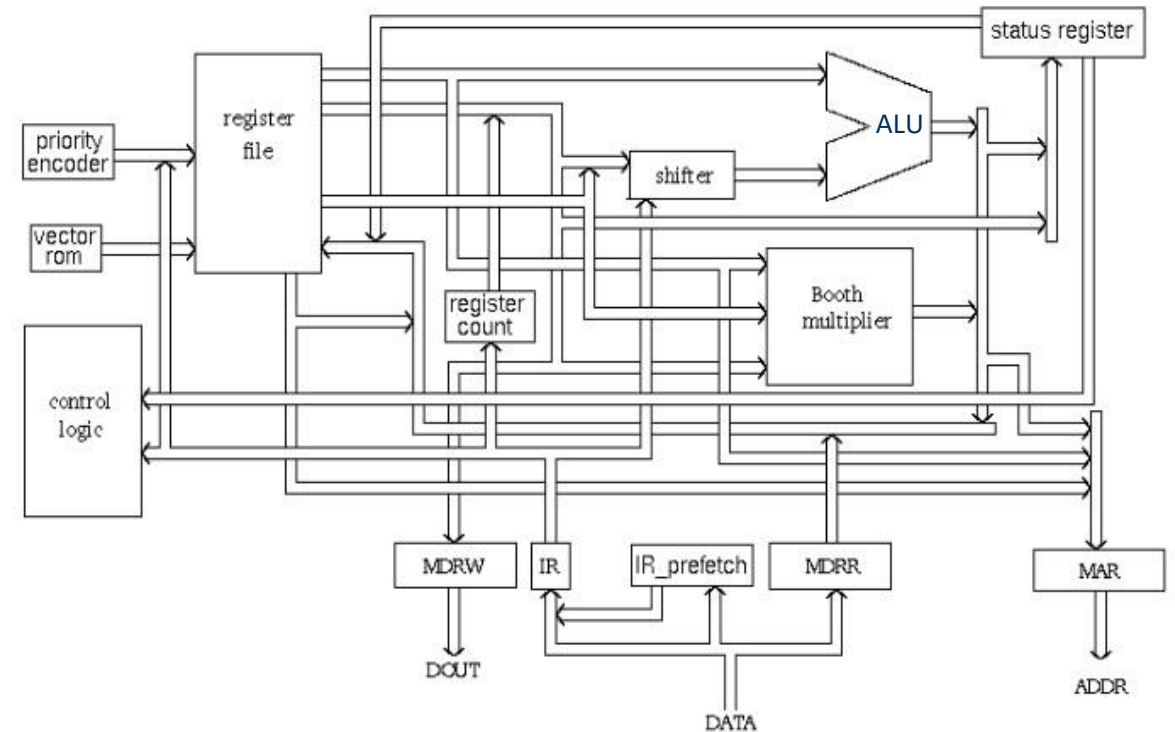
Wersje ARM

Architektura ARM występuje w 3 różnych wersjach: A,R,M.

A - Applications	R – Real-Time	M - Microcontroller
• Wersja wysokowydajnościowa • Zaprojektowana do działania systemów operacyjnych, wymagających dużych mocy obliczeniowych	• Przeznaczona dla systemów czasu rzeczywistego • Powszechnie stosowana w sprzęcie sieciowym oraz wbudowanych systemach sterowania (np. ABS)	• Zaprojektowana dla urządzeń o najmniejszej mocy • Priorytetem jest niski koszt oraz wydajność energetyczna • Występuje w wielu urządzeniach IoT

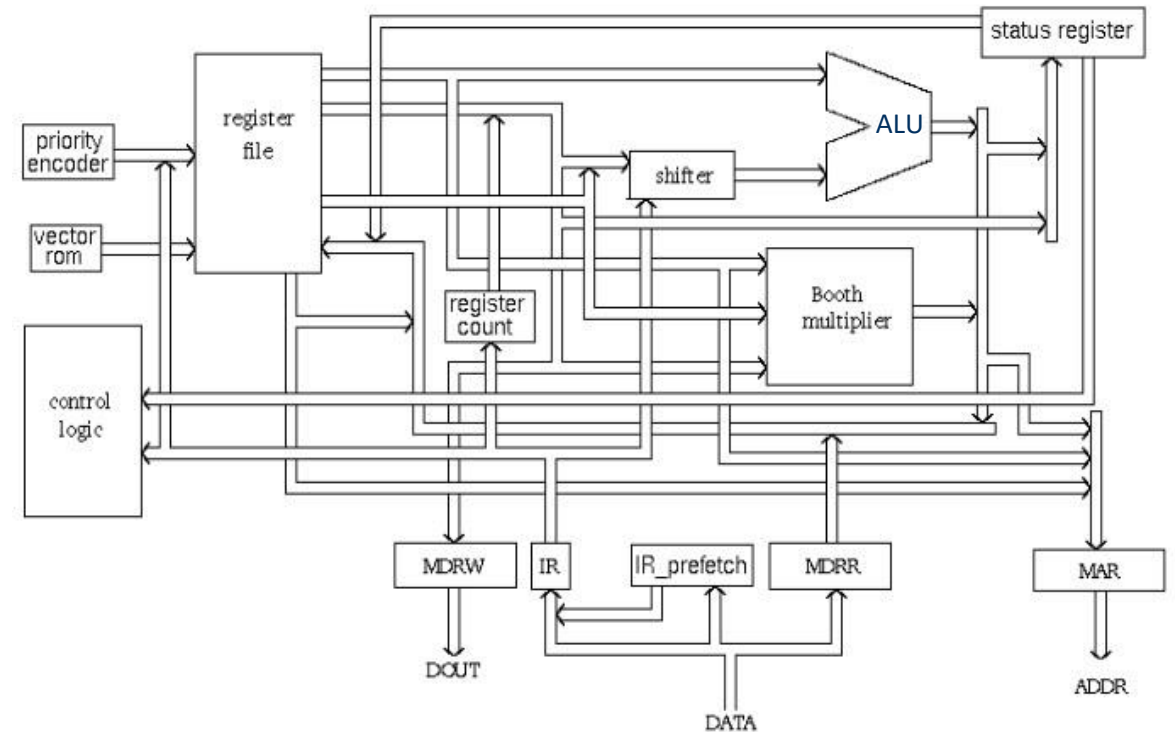
Projekt ARM - ALU

- ❖ ALU (Arithmetic Logic Unit)
Jednostka arytmetyczno-logiczna, wykonująca podstawowe operacje arytmetyczne (np. dodawanie) i logiczne (np. AND).
- ❖ Ma dwa 32-bitowe wejścia.
- ❖ Pierwszym jest plik rejestru (register file), drugim przesuwnik (shifter).
- ❖ ALU modyfikuje flagi rejestru stanu (status register).

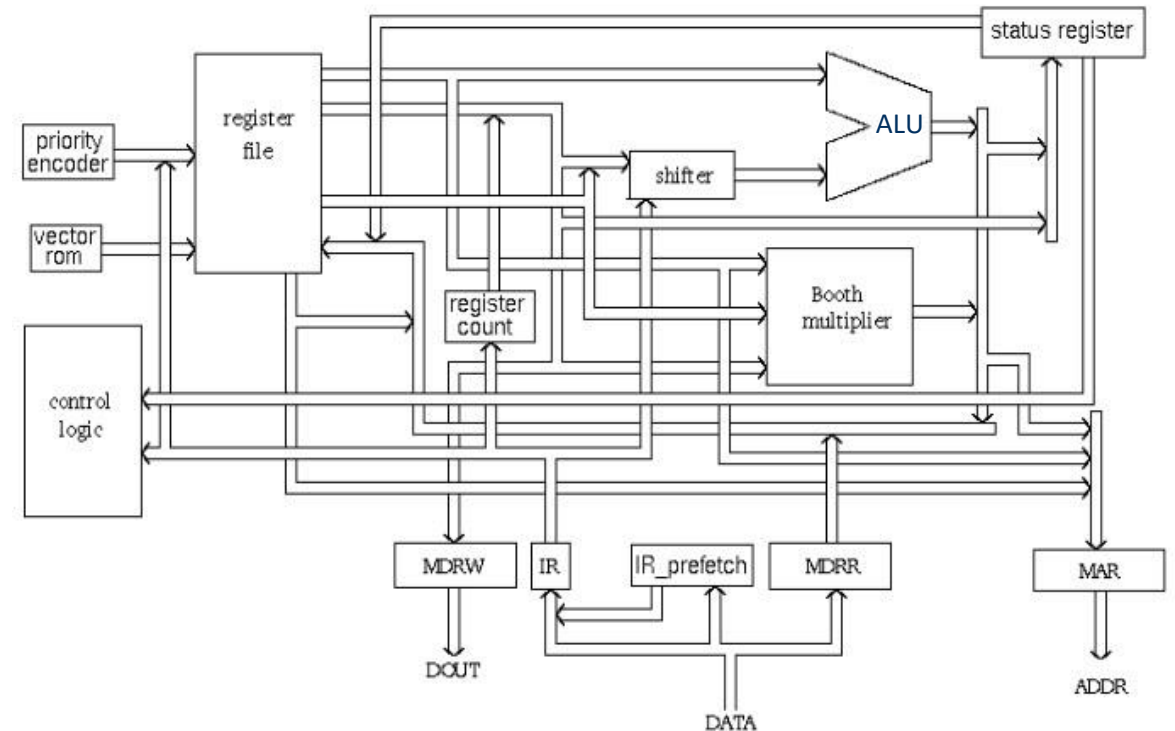
Projekt ARM – Booth multiplier

- ❖ Booth multiplier
Mnożnik Booth'a, mający trzy 32-bitowe wejścia.
- ❖ Każde wejście pochodzi z rejestru plików (register file).
- ❖ Mnożenie wykonywane jest według algorytmu mnożenia Booth'a.

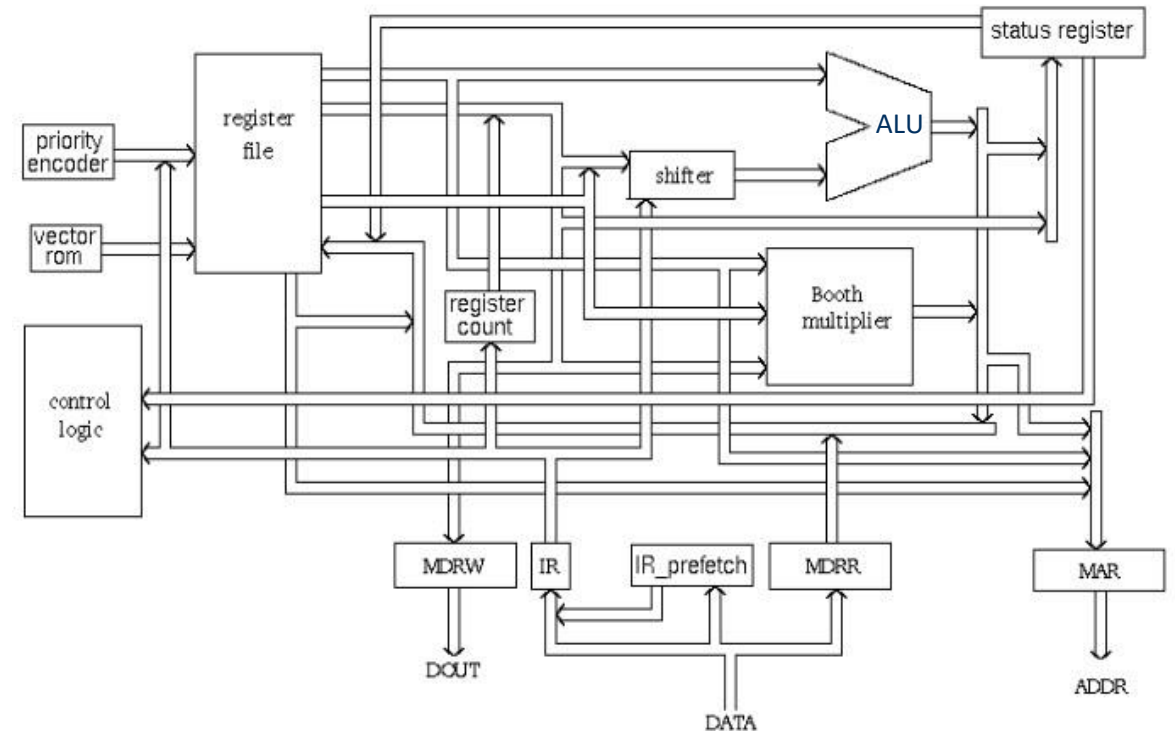
Projekt ARM – Barrel shifter

- ❖ Barrel shifter – przesuwnik 32-bitowego wejścia z pliku rejestru (register file).
- ❖ Drugie wejście pochodzi z rejestru instrukcji (IR – instruction register).
- ❖ Pole shift w instrukcji steruje działaniem przesuwnika.
- ❖ Wskazuje jaki rodzaj przesunięcia powinien być wykonany.

Projekt ARM – Control unit

- ❖ Control unit – jednostka sterująca.
- ❖ Jest sercem całego układu.
- ❖ Odpowiada za działanie systemu.
- ❖ Do jej zadań należy także taktowanie procesora.
- ❖ Sygnały z jednostki sterującej są podłączone do wszystkich komponentów procesora aby nadzorować ich działanie.

Rejestry ARM

Architektura ARM dostarcza rejestry o ogólnym i specjalnym przeznaczeniu. Wyróżnia się 7 różnych trybów pracy z wykorzystaniem 37 rejestrów 32-bitowych.

User	FIQ	IRQ	SVC	Undef	Abort
r0	User mode r0-r7, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr
r1					
r2					
r3					
r4					
r5					
r6					
r7					
r8	r8				
r9	r9				
r10	r10				
r11	r11				
r12	r12				
r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)
r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)
r15 (pc)					
cpsr	spsr	spsr	spsr	spsr	spsr

Niezależnie od trybu, we wszystkich procesorach ARM dostępne są rejestry z trybu User:

- ❖ 13 rejestrów ogólnego przeznaczenia r0 - r12,
- ❖ 1 rejestr sp (Stack Pointer),
- ❖ 1 rejestr lr (Link Register),
- ❖ 1 rejestr pc (Program Counter),
- ❖ 1 rejestr cpsr (Current Program Status Register).

Rejestry ARM

Architektura ARM dostarcza rejestry o ogólnym i specjalnym przeznaczeniu. Wyróżnia się 7 różnych trybów pracy z wykorzystaniem 37 rejestrów 32-bitowych.

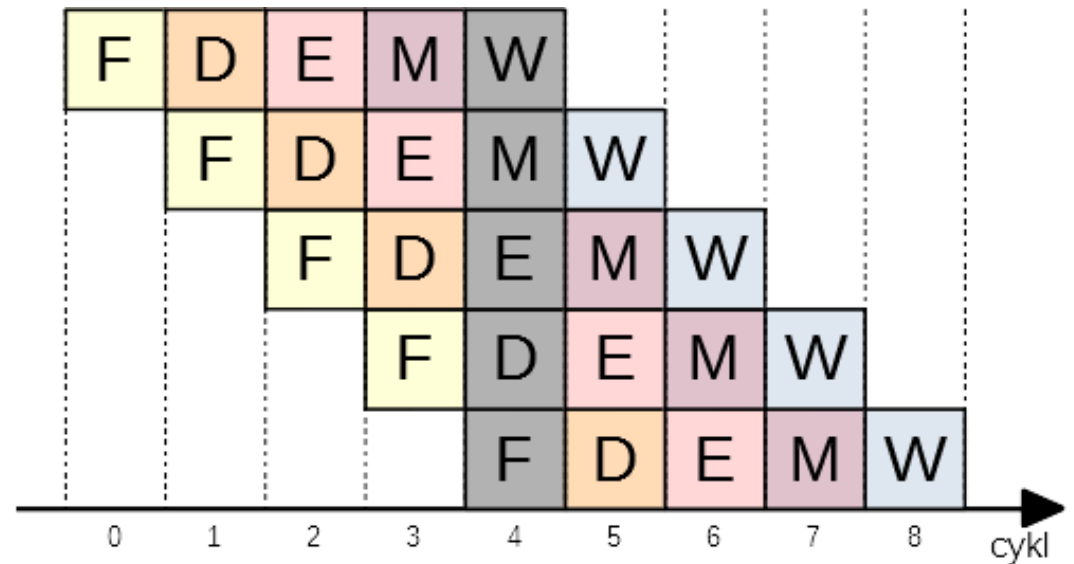
Pozostałe tryby to:

User	FIQ	IRQ	SVC	Undef	Abort
r0	User mode r0-r7, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr	User mode r0-r12, r15, and cpsr
r1					
r2					
r3					
r4					
r5					
r6					
r7					
r8					
r9					
r10					
r11					
r12					
r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)	r13 (sp)
r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)	r14 (lr)
r15 (pc)					
cpsr	spsr	spsr	spsr	spsr	spsr

- ❖ FIQ – włączany przy przerwaniu o wysokim priorytecie.
- ❖ IRQ - włączany przy przerwaniu o niskim priorytecie.
- ❖ SVC – włączany przy uruchamianiu lub restarcie.
- ❖ Undef – używany do obsługi instrukcji niezdefiniowanych.
- ❖ Abort – używany do obsługi naruszeń dostępu do pamięci.
- ❖ System – tryb uprzywilejowany korzystający z tych samych rejestrów co tryb User.

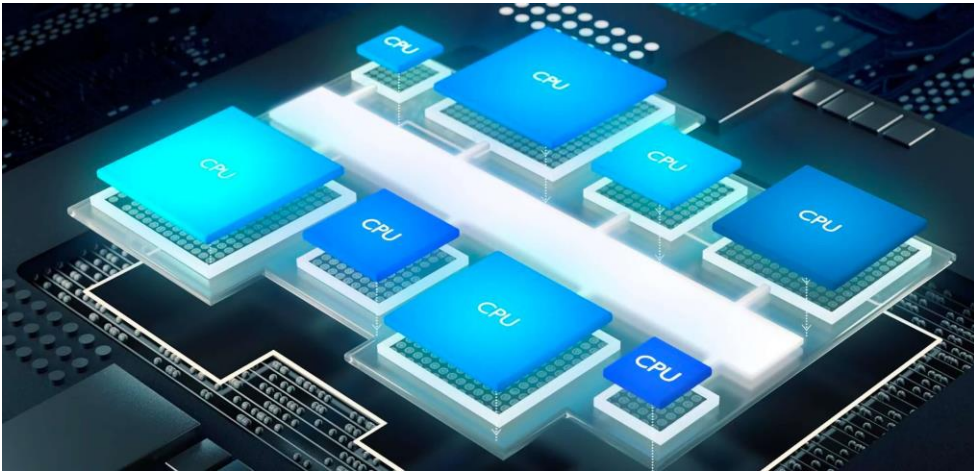
Potokowość

- ❖ Architektury ARM korzystają z potokowości.
- ❖ W zależności od wersji architektury jest to potokowość 3, 5, 6 lub 8 etapowa.
- ❖ Potokowość polega na podziale logiki procesora odpowiedzialnej za wykonywanie rozkazów na specjalizowane grupy.
- ❖ Zadaniem każdej z grup jest wykonanie części pracy związanej z wykonaniem rozkazu.
- ❖ Grupy wykonują pracę równocześnie, co pozwala na realizację całej instrukcji w jednym cyklu zegarowym.

F – Fetch – Pobieranie instrukcji z pamięci
D – Decode – Dekodowanie instrukcji
E – Execute – Wykonanie instrukcji
M – Memory Acces – Dostęp do pamięci
W – Write Back – Zapis wyników do rejestrów

Heterogeniczność architektury

- ❖ Jednym z kluczowych rozwiązań stosowanych w ARM jest heterogeniczna architektura **big.LITTLE**.
- ❖ Jej idea polega na zastosowaniu różnych rdzeni w tym samym chipie.
- ❖ Jedna grupa rdzeni charakteryzuje się dużą mocą, druga natomiast jest słabsza.
- ❖ Po przeprowadzeniu analizy, chip podejmuje decyzję, które rdzenie uruchomić.
- ❖ W przypadku, gdy urządzenie jest w stanie bezczynności, lub wykonywane obliczenia nie wymagają dużej mocy obliczeniowej, pracę wykonują słabsze rdzenie (LITTLE). W tym czasie mocniejsze rdzenie (big) mogą być wyłączone.
- ❖ Według ARM technologia big.LITTLE zmniejsza zużycie energii nawet o 75 %.

Tryby pracy

Procesor może pracować w 3 różnych stanach: ARM, Thumb, Jazelle.

ARM	Thumb	Jazelle
• Priorytetem jest wysoka wydajność • Wszystkie instrukcje są 32-bitowe, wyrównane do słowa (4 bajty)	• Priorytetem jest oszczędność energii i pamięci • Kompresja instrukcji do 16 bitów, pół słowa (2 bajty) • Wolniejszy od trybu ARM o około 40 %	• Umożliwia wykonywanie instrukcji języka Java • Wszystkie instrukcje są 8 bitowe • Procesor odczytuje 4 instrukcje jednocześnie

Dziękuję za uwagę

Kontakt:

dr hab. inż. Łukasz Szustak, prof. PCz

lszustak@icis.pcz.pl

Katedra Informatyki

Wydział Inżynierii Mechanicznej i Informatyki

Politechnika Częstochowska